

Кримінальний процес та криміналістика

УДК 343.131-053.6

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.19363972>

**Деякі проблемні питання реалізації особливостей досудового
розслідування щодо неповнолітніх**

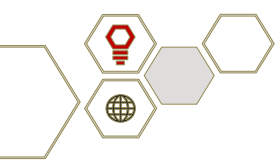
Марченко Олена Анатоліївна,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
кримінального процесу та криміналістики факультету
підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України, Одеський державний
університет внутрішніх справ, Україна,
<https://orcid.org/0000-0002-5258-0647>

Прийнято: 14.03.2026 | Опубліковано: 30.03.2026

Анотація: Стаття присвячена дослідженню особливостей процесуального порядку здійснення досудового розслідування у кримінальних провадженнях стосовно неповнолітніх осіб. Головною метою є виявлення проблемних аспектів реалізації додаткових гарантій захисту прав підлітків та визначення деяких рекомендацій щодо вдосконалення ювенальної складової кримінального процесу.

У ході дослідження використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів: системно-структурний — для аналізу елементів правового статусу неповнолітнього підозрюваного (обвинуваченого); порівняльно-правовий — для зіставлення вітчизняного законодавства з міжнародними стандартами; метод логічного аналізу — для тлумачення норм Кримінального процесуального кодексу України.

Встановлено, що ключовими процесуальними особливостями є обов'язкова участь захисника та законного представника, залучення педагога або психолога до слідчих (розшукових дій) дій, а також розширене коло обставин, що підлягають доказуванню, зокрема умови виховання, стан здоров'я, рівень розвитку.

Виявлено прогалини у правовому регулюванні ролі психолога у проведенні слідчих (розшукових) дій; відсутність механізму перевірки слідчим здатності батьків або опікунів забезпечити найкращі інтереси дитини під час слідчої дії; невизначеність правових наслідків дистанційного допиту неповнолітнього підозрюваного, який перебуває за межами України, та процедури верифікації його добровільності в таких умовах.

Доведено, що досудове розслідування щодо неповнолітніх має бути спрямоване на мінімізацію репресивного впливу та запобігання ретравматизації. Рекомендовано законодавчо закріпити обов'язкове використання методики «Зелена кімната» для всіх категорій злочинів за участю неповнолітніх та посилити вимоги до фахової підготовки ювенальних психологів.

Ключові слова: кримінальне провадження, неповнолітній, процесуальні гарантії, законний представник, слідчі (розшукові) дії, захисник, психолог, дистанційне провадження.

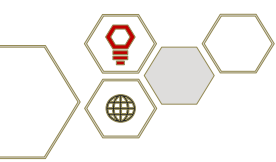
Some problem issues in the implementation of the features of pre-trial investigation of minors

Olena Marchenko,

Candidate of legal sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Criminal Procedure and Criminology of the Faculty of training specialists for Pre-Trial Investigation Bodies, National Police of Ukraine, Odesa

State University of Internal Affairs, Ukraine,

<https://orcid.org/0000-0002-5258-0647>

Abstract: The article is devoted to the study of the peculiarities of the procedural order of pre-trial investigation in criminal proceedings against minors. The main goal is to identify problematic aspects of the implementation of additional guarantees for the protection of the rights of adolescents and to determine some recommendations for improving the juvenile component of the criminal process.

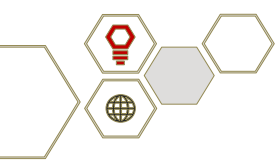
During the study, a complex of general scientific and special methods was used: systemic and structural - to analyze the elements of the legal status of the minor suspect (accused); comparative legal - for comparison of domestic legislation with international standards; the method of logical analysis - for interpreting the norms of the Criminal Procedure Code of Ukraine.

It was established that the key procedural features are the mandatory participation of a defender and a legal representative, the involvement of a teacher or psychologist in investigative (investigative) actions, as well as an expanded range of circumstances subject to proof, in particular, the conditions of upbringing, state of health, level of development.

Gaps in the legal regulation of the psychologist's role in conducting investigative (investigative) activities have been identified; the absence of a mechanism for checking the ability of the parents or guardians to ensure the best interests of the child during the investigation; the uncertainty of the legal consequences of the remote interrogation of a minor suspect located outside of Ukraine and the procedure for verifying his voluntariness in such conditions.

It is proven that the pre-trial investigation of minors should be aimed at minimizing the repressive impact and preventing retraumatization. It is recommended to legislate the mandatory use of the "Green Room" method for all categories of crimes involving minors and tighten the requirements for the professional training of juvenile psychologists.

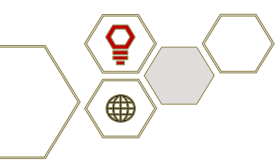
Keywords: criminal proceedings, minor, procedural guarantees, legal representative, investigative (search) actions, defender, psychologist, remote proceedings.

Постановка проблеми. Проблема правового регулювання та практичної реалізації досудового розслідування щодо неповнолітніх належить до категорії найбільш складних і багатоаспектних питань сучасного кримінального процесуального права. У загальному вигляді вона визначається необхідністю створення такої процедури розслідування, яка б не лише забезпечувала ефективне збирання доказів для встановлення істини у кримінальному провадженні, а й гарантувала максимальний захист вразливої психіки дитини від негативного впливу державної правоохоронної системи під час проведення слідчих (розшукових) дій. На сучасному етапі розвитку правової системи України ця проблема набуває особливої уваги через трансформацію злочинності неповнолітніх, її цифровізацію та погіршенням психоемоційного стану підлітків в умовах війни.

Зв'язок цієї проблеми з важливими науковими завданнями полягає у необхідності теоретичного переосмислення статусу неповнолітнього, як суб'єкта, що потребує «підвищеної опіки» (*parens patriae*). Науковий пошук спрямований на розробку такої моделі ювенальної юстиції, яка б гармонійно поєднувала принципи законності, змагальності та гуманізму. Важливим науковим викликом є розробка критеріїв оцінки допустимості доказів, отриманих від неповнолітніх у специфічних умовах, саме під час дистанційних допитів або у «зелених кімнатах», що вимагає залучення знань не лише з юриспруденції, а й з вікової психології, соціології та психіатрії.

У практичному визначенні ця проблема пов'язана з критичною необхідністю реформування правоохоронної системи в напрямку вузької спеціалізації суб'єктів розслідування. Практика свідчить, що застосування стандартних «дорослих» методик слідчої роботи до підлітків часто призводить до травматизації дитини, замикання її внутрішнього світу та, як наслідок, отримання недостовірної або неповної інформації. Це створює пряму загрозу виконанню завдань кримінального провадження, визначених ст. 2 КПК

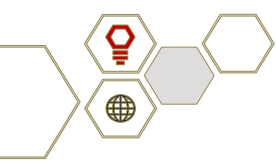
України, щодо охорони прав, свобод та законних інтересів учасників провадження[6].

Зв'язок із практичними завданнями також виявляється у необхідності імплементації міжнародних стандартів, зокрема Керівних принципів Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дитини. Це вимагає від практичних працівників — слідчих, прокурорів, адвокатів — відмови від формалізму на користь індивідуалізації підходу до кожного неповнолітнього. Таким чином, вирішення проблеми особливостей досудового розслідування щодо цієї категорії осіб є критично важливим для забезпечення легітимності правосуддя в очах суспільства та виконання Україною своїх міжнародних зобов'язань у сфері захисту прав людини

З огляду на викладене, метою цього дослідження є пошук відповідей на питання: які універсальні процесуальні вимоги та компетенції залучених фахівців здатні забезпечити допустимість доказів і захистити дитину від повторної травматизації під час проведення процесуальних дій, як в умовах очного та дистанційного правосуддя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням специфіки процесуальних аспектів досудового розслідування щодо неповнолітніх займалися такі вчені, як Дроздов О. М.; Капліна О. В.; Корнева Ю. Ю.; Корчева Т. В.; Кубальська М. М.; Лоскутов Т. О.; Мудрецька А. М.; Охріменко Н. М.; Пчеліна О.В.; Римарчук О.В., Романов В.В., Тичина Д. В.; Шорнікова С. О.; Шило О. Г. С.

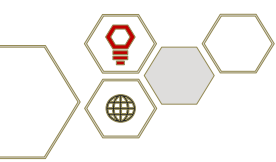
Серед останніх наукових праць, у яких розглядалися питання особливостей кримінального провадження щодо неповнолітніх слід відзначити таких сучасних науковців, як: І.М. Білоус (Участь психолога під час проведення слідчих (розшукових) дій за участю неповнолітніх осіб, 2023)[1], Декайло П., Бабій В. (Процесуальні особливості кримінального провадження щодо неповнолітніх, 2023) [3], О.П. Заворіна (Особливості органів досудового розслідування з оперативними підрозділами національної поліції в

кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх 2020) [5], Ільченко О.В., Ткаченко О.А. (До питання специфіки кримінальних проваджень щодо неповнолітніх, 2024) [7], Т. О. Лоскутов (Правова регламентація допиту в умовах воєнного стану, 2022) уковий [11] О.В. Максименко (Особливості кримінального провадження щодо неповнолітніх в умовах воєнного статусу України. Проблеми кваліфікації та розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану. 2022[13], О. В. Римарчук (Залучення психологів у кримінальному провадженні через регіональні центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, 2023) [15], В.В Романюк (Процесуальний аспект вивчення особи неповнолітнього у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх.) [16] К.С. Рябченко (Предмет доказування у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх, 2021) [17] Удалова Л.Д.(Особливості залучення у кримінальне провадження учасників, які відіграють допоміжну роль, 2024)[18]; Червінко М.В. (Законний представник неповнолітнього у кримінальному провадженні: проблемні аспекти. 2022)[19].

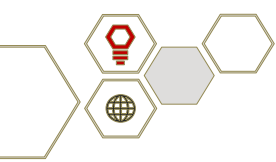
Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значний науковий доробок, низка аспектів залишається невирішеною, а саме: невизначеність ролі психолога у проведенні слідчих дій, чи є він активним учасником із правом активно приймати, чи лише пасивним спостерігачем; відсутність механізму перевірки слідчим здатності батьків або опікунів забезпечити найкращі інтереси дитини під час слідчої дії; невизначеність правових наслідків дистанційного допиту неповнолітнього підозрюваного, який перебуває за межами України, та процедури верифікації його добровільності в таких умовах.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення процесуального порядку досудового розслідування у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх, спрямованих на посилення захисту їхніх прав та врахування психофізіологічних особливостей в умовах

сучасних безпекових викликів. Для досягнення поставленої мети визначено: проаналізувати стан нормативно-правового регулювання та практику залучення спеціалістів (психологів, педагогів) до слідчих (розшукових) дій, визначивши шляхи переходу від їхньої формальної присутності до активної процесуальної участі; дослідити специфіку проведення дистанційних слідчих дій за участю неповнолітніх підозрюваних та потерпілих, які перебувають поза межами юрисдикції України, та розробити пропозиції щодо легалізації результатів такого розслідування; визначити правові критерії оцінки «найкращих інтересів дитини» при вирішенні конфліктів між неповнолітнім учасником та його законним представником, запропонувавши механізм оперативного призначення незалежного представника.

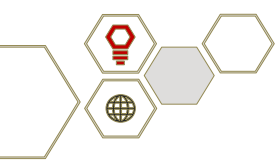
Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з центральних проблем сучасного ювенального провадження залишається функціональна невизначеність ролі психолога під час проведення слідчих (розшукових) дій. Аналіз ст. 226 та ст. 491 КПК України [6] свідчить, що законодавець використовує термін «участь» та «присутність», проте не розкриває обсяг активних повноважень цього суб'єкта. Такі терміни є дещо нормативно розмитими, що на практиці призводить до того, що психолог перетворюється на пасивного спостерігача, і його роль зводиться до формального підписання протоколу після завершення процесуальної дії. На мою думку, психолог повинен бути наділений статусом «активного гаранта психологічної безпеки». Це передбачає право цього учасника не лише перебувати поруч із неповнолітнім, а й безпосередньо активно втручатися в хід слідчої (розшукової) дії. Зокрема, я вважаю що психолог має бути наділений правом: по-перше, ініціювати негайну перерву, якщо психоемоційний стан дитини загрожує її здоров'ю або об'єктивності свідчень; по-друге, ставити уточнювальні запитання для зняття комунікативних бар'єрів; по-третє, заявляти заперечення проти запитань слідчого, що мають навідний або травмуючий характер.

Т. О. Лоскутов слушно зауважив, що психолог є медіатором між правовою мовою слідчого та віковим сприйняттям дитини [11, с. 142]. У переважній більшості випадків конфліктів під час допиту причиною була нездатність слідчого адаптувати термінологію, що викликало у неповнолітнього захисну реакцію у вигляді мовчання або агресії. Отже, перехід від моделі «присутності» до моделі «активного втручання» є необхідною умовою забезпечення реальних, а не декларативних прав дитини.

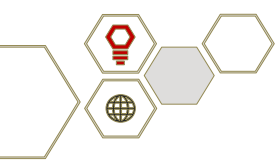
Водночас варто звернути увагу на те, що проблема процесуальної ролі психолога у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх має не лише національний, а й міжнародний вимір. У сучасних міжнародних стандартах захисту прав дитини участь фахівців психологічного профілю розглядається, як один із ключових елементів забезпечення гуманного та недискримінаційного поводження з неповнолітніми учасниками кримінального процесу. Зокрема, міжнародна практика виходить із того, що дитина, яка залучена до кримінального провадження, перебуває у психологічно вразливому становищі, що обумовлює необхідність створення спеціальних процедурних гарантій її захисту. У цьому контексті важливого значення набуває принцип дружнього до дитини правосуддя, який передбачає адаптацію кримінального процесу до вікових, психологічних та соціальних особливостей неповнолітніх. Реалізація цього принципу передбачає не лише зміну формального процесуального статусу учасників провадження, а й формування нової моделі комунікації між органами досудового розслідування та неповнолітнім. Саме психолог у такій моделі виступає ключовим посередником, який допомагає забезпечити зрозумілість процесуальних процедур для неповнолітнього, зменшити рівень стресу та сприяти формуванню довірливої атмосфери під час проведення слідчих (розшукових) дій[9].

Особливої актуальності це питання набуває під час проведення допиту неповнолітніх. Як свідчать результати наукових досліджень, допит є однією з

найбільш психологічно складних процесуальних дій для дитини, оскільки він пов'язаний із необхідністю відтворення подій, що можуть мати травматичний характер. Неповнолітній часто не здатний правильно інтерпретувати наміри слідчого, сприймаючи поставлені запитання, як прояв недовіри або навіть звинувачення. У таких умовах участь психолога дозволяє не лише контролювати психоемоційний стан дитини, але й коригувати комунікацію між учасниками процесу. Водночас слід враховувати, що психологічні особливості сприйняття та пам'яті у дітей суттєво відрізняються від аналогічних процесів у дорослих. Діти більш схильні до впливу авторитету дорослої особи, легше піддаються навіюванню та можуть змінювати свої показання під впливом зовнішніх факторів. Саме тому під час допиту неповнолітнього надзвичайно важливо уникати навідних запитань, складних юридичних конструкцій або формулювань, які можуть бути неправильно зрозумілі. Психолог у цьому випадку виконує роль своєрідного фільтра, який допомагає адаптувати зміст комунікації до когнітивних можливостей дитини. Крім того, участь психолога сприяє запобіганню так званій вторинній віктимізації неповнолітнього. Повторне відтворення травматичних подій, особливо у формальній атмосфері кримінального провадження, може спричинити поглиблення психологічної травми. Наявність фахівця, здатного оцінити стан дитини та своєчасно зупинити процесуальну дію у разі необхідності, є важливою гарантією недопущення подібних негативних наслідків.

Не менш важливим проблемним аспектом кримінального провадження щодо неповнолітніх є відсутність у органів досудового розслідування дієвого інструментарію для оцінки спроможності законних представників, а саме батьків та опікунів, як учасників особливого провадження, які зобов'язані виконувати свої функції під час досудового розслідування. Чинний

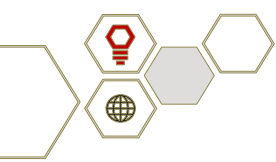

кримінальний процесуальний закон взагалі виходить із презумпції, що батьки діють в інтересах дитини.

Органи досудового розслідування на практиці стикаються з такими ситуаціями, коли присутність батьків, опікунів не заспокоює неповнолітнього, а навпаки — блокує його через страх осуду або покарання всередині сім'ї. Наразі у кримінальному процесуальному кодексі відсутній чіткий механізм, який би дозволяв слідчому оперативно перевірити «процесуальну придатність» представника безпосередньо перед слідчою (розшуковою) дією. На мою думку було б оптимальним запровадження обов'язкового попереднього конфіденційного інтерв'ю представника органів досудового розслідування з психологом та дитиною (без участі батьків), метою якого є встановлення наявності довіри та відсутності тиску. Тому важливим питанням є негайне усунення представника. Якщо під час слідчої (розшукових) дії стає очевидним, що поведінка батьків шкодить інтересам дитини, слідчий повинен мати право на тимчасове відсторонення такої особи з обов'язковим залученням незалежного захисника або представника органу опіки.

Водночас необхідно враховувати, що ефективність участі законного представника у кримінальному провадженні значною мірою залежить не лише від його формального статусу, але й від реального рівня взаєморозуміння між ним і дитиною. У ряді випадків між неповнолітнім та його батьками можуть існувати складні психологічні взаємини, що формуються під впливом сімейних конфліктів, авторитарних методів виховання або тривалих соціально-побутових проблем. За таких умов присутність батьків під час проведення слідчих (розшукових) дій може створювати додатковий психологічний бар'єр для відкритого спілкування неповнолітнього зі слідчим.

Зокрема, неповнолітня особа може відчувати страх перед негативною реакцією батьків, боятися втратити їхню довіру або зазнати покарання після завершення процесуальної дії. Це особливо характерно у ситуаціях, коли предметом кримінального провадження є події, пов'язані із сімейним

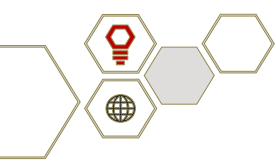

середовищем, конфліктами між членами родини або неналежним виконанням батьківських обов'язків. У таких випадках неповнолітній може свідомо приховувати певні факти або змінювати свої показання, намагаючись уникнути загострення внутрішньо-сімейного конфлікту.

Окрім цього, слід враховувати, що батьки або опікуни не завжди володіють достатнім рівнем правових знань та розумінням специфіки кримінального процесу. Відсутність належної обізнаності з процесуальними правами та обов'язками може призводити до ситуацій, коли законний представник несвідомо перешкоджає нормальному перебігу слідчої (розшукової) дії. В більшості випадків батьки можуть намагатися підказувати дитині відповіді, перебивати її під час допиту або активно втручатися у комунікацію між слідчим та неповнолітнім, що негативно впливає на об'єктивність отримуваної інформації.

У деяких випадках поведінка законних представників може бути зумовлена емоційним станом, який виникає внаслідок усвідомлення факту участі їхньої дитини у кримінальному провадженні. Почуття сорому, страху або обурення нерідко провокують надмірно емоційні реакції, що створюють напружену атмосферу під час проведення процесуальних дій. За таких умов неповнолітній може втрачати відчуття безпеки та підтримки, що негативно впливає на його здатність адекватно сприймати запитання та давати послідовні пояснення.

У цьому контексті важливого значення набуває питання розмежування інтересів батьків та інтересів дитини у кримінальному провадженні. Хоча законні представники формально покликані діяти в інтересах неповнолітнього, на практиці ці інтереси не завжди збігаються. У ряді випадків батьки можуть керуватися власними міркуваннями щодо збереження сімейної репутації, уникнення суспільного осуду або мінімізації юридичних наслідків для себе чи інших членів родини.

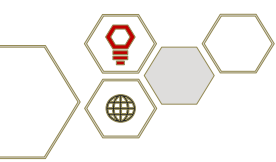

Саме тому у сучасній теорії ювенальної юстиції все більшого поширення набуває підхід, відповідно до якого участь законного представника у кримінальному провадженні повинна оцінюватися не лише з формальної точки зору, але й з урахуванням фактичної здатності такої особи забезпечувати захист інтересів дитини. Подібний підхід передбачає можливість гнучкого реагування на ситуації, коли поведінка законного представника суперечить принципу забезпечення найкращих інтересів неповнолітнього.

Важливим елементом такого підходу може стати впровадження процедури попередньої психологічної оцінки взаємодії між дитиною та її законним представником. Проведення короткого конфіденційного інтерв'ю за участю психолога дозволило б виявити потенційні ризики психологічного тиску, страху або недовіри, які можуть виникати у неповнолітнього під час присутності батьків. Крім того, така процедура сприяла б більш точному визначенню того, чи здатна конкретна особа виконувати функцію представника інтересів дитини у конкретній процесуальній ситуації.

Важливим також є ефективність кримінального провадження щодо неповнолітніх значною мірою залежить від здатності органів досудового розслідування забезпечити баланс між процесуальними правами законних представників та необхідністю захисту психологічного благополуччя дитини. Саме тому у випадках, коли поведінка батьків або опікунів створює ризик психологічного тиску на неповнолітнього або перешкоджає встановленню об'єктивних обставин справи, законодавство повинно передбачати чіткий механізм їхнього тимчасового усунення від участі у слідчій (розшуковій) дії.

Запровадження такого механізму дозволило б слідчому оперативно реагувати на ситуації, коли присутність законного представника негативно впливає на психоемоційний стан дитини або порушує нормальний перебіг процесуальної дії. При цьому тимчасове усунення законного представника не повинно розглядатися як обмеження його прав, а скоріше як необхідний захід, спрямований на забезпечення належного захисту інтересів неповнолітнього.

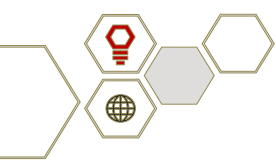

З метою недопущення порушення процесуальних гарантій дитини у таких випадках доцільним є обов'язкове залучення альтернативного представника — захисника або представника органу опіки та піклування. Подібна практика дозволила б забезпечити належний баланс між необхідністю захисту прав неповнолітнього та дотриманням процесуальних принципів кримінального судочинства.

Крім того, важливим напрямом удосконалення ювенального кримінального провадження є підвищення рівня взаємодії між органами досудового розслідування та соціальними службами. Співпраця з фахівцями у сфері соціальної роботи дозволяє отримати більш повну інформацію про сімейне середовище неповнолітнього, особливості його виховання та характер взаємин з батьками. Така інформація може мати суттєве значення для прийняття обґрунтованих процесуальних рішень щодо участі законних представників у конкретному кримінальному провадженні.

Таким чином, удосконалення механізмів участі законних представників у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх повинно здійснюватися шляхом комплексного підходу, який передбачає як нормативне уточнення їхніх процесуальних прав та обов'язків, так і впровадження практичних процедур оцінки їхньої здатності діяти в інтересах дитини. Реалізація таких заходів сприятиме підвищенню ефективності ювенального кримінального провадження, а також забезпеченню належного рівня захисту прав і законних інтересів неповнолітніх учасників кримінального процесу.

Найбільш актуальним вузлом проблем, є проведення дистанційного допиту неповнолітніх підозрюваних (обвинувачених), які перебувають за межами України (зокрема, в статусі біженців). Стаття 232 КПК України [6] дозволяє використання відеоконференцзв'язку, проте вона не враховує специфіку ювенальної юстиції в умовах транскордонності. Основна невизначеність стосується верифікації добровільності показань та автентичності середовища, в якому перебуває дитина.

Так слідчий, перебуваючи в Україні, під час дистанційного допиту неповнолітнього не має фізичної можливості перевірити, хто знаходиться за межами кадру і чи не здійснюється на дитину прихований тиск, а саме надати текстові підказки на екрані або жести осіб у кімнаті. Це в подальшому ставить під сумнів допустимість таких доказів під час судового розгляду.

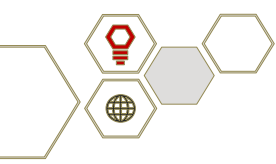
На мою думку для вирішення цієї проблеми необхідно розробити міжнародний техніко-юридичний регламент «ювенального дистанційного допиту», який мав би містити наступні елементи:

1. Обов'язковий огляд приміщення на 360 градусів перед початком дії.
2. Присутність у місці перебування дитини незалежного фахівця (соціального працівника або ювенального представника країни перебування), який виступає гарантом відсутності зовнішнього тиску.
3. Використання виключно захищених платформ зв'язку, що забезпечують високу якість передачі невербальних реакцій (міміки, жестів), які мають ключове значення для оцінки достовірності слів підлітка.

Невизначеність правових наслідків таких дій також полягає в юрисдикційному конфлікті. Якщо під час дистанційного допиту будуть порушені права дитини згідно із законодавством країни її перебування чи можливо такий доказ визнати допустимим в Україні.

Водночас слід враховувати, що дистанційний формат проведення процесуальних дій істотно змінює традиційну модель взаємодії між учасниками кримінального провадження. Якщо у звичайних умовах слідчий має можливість безпосередньо контролювати перебіг допиту та реагувати на поведінку неповнолітнього в режимі реального часу, то у дистанційному форматі значна частина таких можливостей обмежується технічними та просторовими чинниками. Це, у свою чергу, створює додаткові ризики для забезпечення процесуальних гарантій неповнолітнього.

Однією з ключових проблем є ідентифікація особи, яка бере участь у процесуальній дії. У випадку дистанційного допиту необхідно переконатися

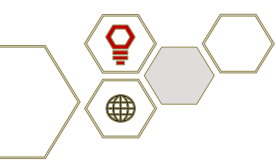

не лише у тому, що перед камерою знаходиться саме неповнолітній учасник провадження, але й у тому, що він не використовує сторонню допомогу під час надання показань. В умовах транскордонної комунікації така перевірка ускладнюється відсутністю безпосереднього фізичного контакту між слідчим та особою, яка допитується. У результаті виникає ризик того, що фактичні обставини проведення допиту не відповідатимуть вимогам процесуального закону.

Не менш важливим аспектом є забезпечення належного рівня конфіденційності під час дистанційного допиту. Неповнолітній повинен мати можливість вільно висловлювати свої думки та повідомляти інформацію без страху, що його слова можуть бути почуті сторонніми особами. Проте у випадку перебування дитини в іншій державі органи досудового розслідування України не мають можливості повною мірою контролювати умови, у яких проводиться допит. Це стосується як технічних характеристик приміщення, так і можливості доступу сторонніх осіб до процесуальної дії.

Додаткову складність становить питання забезпечення участі захисника та законного представника під час дистанційного допиту. У традиційній моделі кримінального провадження ці особи мають можливість безпосередньо взаємодіяти з неповнолітнім, консультувати його щодо процесуальних прав та реагувати на можливі порушення з боку органів досудового розслідування. У дистанційному форматі така взаємодія може бути обмеженою, особливо якщо захисник перебуває в іншій країні або не має можливості оперативно приєднатися до відеоконференції.

Крім того, слід враховувати, що дистанційний формат допиту може впливати і на психологічне сприйняття ситуації самим неповнолітнім. Для дитини, яка перебуває у незнайомому соціальному середовищі та одночасно бере участь у кримінальному провадженні, комунікація через технічні засоби зв'язку може створювати додаткове відчуття відчуженості та невизначеності. У таких умовах встановлення психологічного контакту між слідчим та

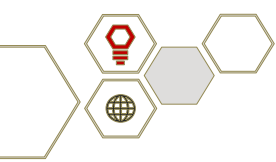
неповнолітнім ускладняється, що може негативно впливати на повноту та достовірність отриманої інформації.

Саме тому у міжнародній практиці все більшого значення набуває принцип створення так званого «безпечного процесуального середовища» для дітей, які беруть участь у дистанційних процесуальних діях. Його сутність полягає у забезпеченні таких умов проведення допиту, які максимально наближені до традиційного формату особистої присутності та водночас враховують психологічні потреби неповнолітнього. Це передбачає не лише належне технічне обладнання, але й участь спеціально підготовлених фахівців, здатних забезпечити психологічну підтримку дитини.

У цьому контексті важливу роль відіграє участь психолога або соціального працівника у місці перебування неповнолітнього. Такий фахівець може допомогти дитині краще зрозуміти зміст процесуальної дії, пояснити значення поставлених запитань та підтримати її у випадку виникнення емоційного напруження. Одночасно він може виконувати функцію незалежного спостерігача, який підтверджує, що під час допиту не здійснюється жодного зовнішнього тиску на неповнолітнього.

Ще одним важливим аспектом є належна фіксація дистанційного допиту. Повна відеофіксація процесуальної дії дозволяє не лише забезпечити процесуальну прозорість, але й створює можливість для подальшого аналізу поведінки учасників допиту під час судового розгляду справи. Це особливо важливо у випадках, коли виникають сумніви щодо добровільності показань або дотримання прав неповнолітнього.

Крім того, відеозапис дистанційного допиту може слугувати альтернативою повторному виклику неповнолітнього для надання показань у суді. Враховуючи психологічну вразливість дітей, уникнення повторних допитів є важливою умовою запобігання вторинній травматизації. Саме тому належна якість відеофіксації процесуальної дії має важливе значення для забезпечення ефективності кримінального провадження.

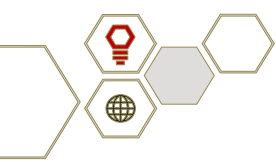

З урахуванням викладеного можна зробити висновок, що розвиток механізмів дистанційного допиту неповнолітніх повинен супроводжуватися комплексним удосконаленням нормативного регулювання таких процедур. Це передбачає як деталізацію процесуальних правил проведення відеоконференцій у кримінальному провадженні, так і врахування специфіки участі дітей у подібних процесуальних діях.

Особливу увагу при цьому слід приділити гармонізації національного кримінального процесуального законодавства з міжнародними стандартами захисту прав дитини. Врахування європейського досвіду та імплементація відповідних процедурних гарантій сприятиме підвищенню рівня довіри до отриманих доказів, а також забезпечить належний баланс між ефективністю кримінального провадження та необхідністю захисту прав неповнолітніх.

Таким чином, дистанційний допит неповнолітніх у транскордонних умовах є складним процесуальним інструментом, який потребує чітких правових та організаційних механізмів реалізації. Лише за умови поєднання належного нормативного регулювання, сучасного технічного забезпечення та участі спеціально підготовлених фахівців можливо гарантувати дотримання прав дитини та забезпечити належну доказову силу отриманих показань у кримінальному провадженні.

Висновки. Отже, проведене дослідження дозволяє констатувати, що сучасна модель кримінального провадження щодо неповнолітніх в Україні потребує подальшого нормативного вдосконалення з огляду на наявність низки процесуальних прогалин. Насамперед це стосується невизначеності процесуальної ролі психолога під час проведення слідчих (розшукових) дій. Використання законодавцем категорій «присутність» та «участь» без належної конкретизації їх змісту не забезпечує реального впливу психолога на перебіг процесуальної дії. У зв'язку з цим обґрунтованим є закріплення моделі активної участі психолога, як гаранта психологічної безпеки неповнолітнього, що передбачає надання йому права ініціювати перерву у процесуальній дії,

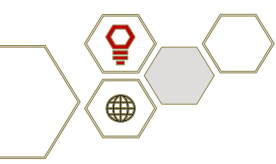
ставити уточнювальні запитання та заперечувати проти запитань, які можуть мати навідний або травмуючий характер.

Водночас чинне кримінальне процесуальне законодавство не передбачає ефективного механізму перевірки процесуальної спроможності законних представників неповнолітнього. Презумпція їхньої безумовної орієнтації на інтереси дитини не завжди відповідає реальній практиці, що може створювати ризики психологічного тиску або конфлікту інтересів. У зв'язку з цим доцільним є запровадження процедури попередньої оцінки взаємодії між дитиною та її законним представником, а також надання слідчому процесуальній можливості тимчасового усунення такого представника у випадках, коли його поведінка суперечить принципу забезпечення найкращих інтересів дитини.

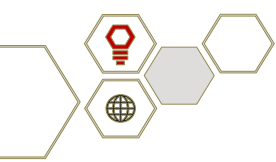
Крім того, актуалізується проблема проведення дистанційних допитів неповнолітніх, які перебувають за межами України. Наявні положення кримінального процесуального законодавства не враховують специфіку ювенального провадження у транскордонному вимірі та не забезпечують достатніх гарантій перевірки добровільності показань і відсутності стороннього впливу. У зв'язку з цим перспективним напрямом удосконалення законодавства є розроблення спеціального міжнародного процедурного регламенту дистанційного допиту неповнолітніх, який передбачатиме чіткі технічні та процесуальні стандарти проведення таких слідчих дій.

Таким чином, підвищення ефективності ювенального кримінального провадження потребує комплексного вдосконалення процесуальних механізмів захисту прав неповнолітніх, посилення ролі фахівців психологічного профілю, а також гармонізації національного законодавства із міжнародними стандартами захисту прав дитини у кримінальному процесі.

Список використаних джерел:

1. Білоус І. М. Участь психолога під час проведення слідчих (розшукових) дій за участю неповнолітніх осіб. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 10. С. 534–536. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-10/130>.
2. Бондаренко О.Г., Базилевська Д.С. Процесуальні гарантії допиту неповнолітніх у кримінальних провадженнях: сучасний стан та виклики воєнного. 2026. Випуск No 01, частина 3. С. 38-42. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.3.6>.
3. Декайло П., Бабій В. Процесуальні особливості кримінального провадження щодо неповнолітніх. *Актуальні проблеми правознавства*. 2023. № 2 (34). С. 167–174. <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/1649>.
4. Дзюрбель А., Декайло П., Ярмусь В. Процесуальні особливості досудового розслідування щодо неповнолітніх. *Актуальні проблеми правознавства*. 2023. № 2 (34). С. 175–181. DOI:10.35774/app2022.02.175.
5. Заворіна О. П. Особливості органів досудового розслідування з оперативними підрозділами національної поліції в кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2020. Вип. 2 (90). С. 228–238. DOI 10.33766/2524-0323.90.228-238.
6. Іванова А.В., Пчеліна О.В. Особливості допиту дітей за правилами «зеленої кімнати». Гума-нітарний дискурс суспільних проблем: минуле, сучасне, майбутнє: матеріали Всеукр. наук. конф. з міжнар. участю (м. Черкаси, 20 квіт. 2023 р.). Черкаси: ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2023. С. 367-371. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/19278>.
7. Ільченко О. В., Ткаченко О. А. До питання специфіки кримінальних проваджень щодо неповнолітніх. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 81, ч. 3. С. 83–87. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.3.11>.

8. Кордон В.С. Процесуальний порядок проведення допиту під час воєнного стану. Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів: тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 16 трав. 2025 р.). Вінниця: ХНУВС, 2025. С. 314–317. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/23525>.

9. Кримінальне провадження за участю неповнолітніх: навч. посіб. / О. Дуфенюк, О. Ряшко, І. Татарин ; за заг. ред. О. Дуфенюк. Львів : Львівський державний університет, 2024. 228 с. <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/8618/1/dufenyuk-%D0%9C%D0%90%D0%9A%D0%95%D0%A2.pdf>.

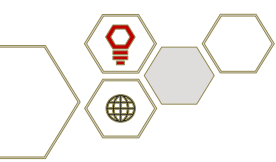
10. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 13.03.2026).

11. Лоскутов Т. О. Правова регламентація допиту в умовах воєнного стану. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2022. Вип. 71. С. 315–320. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.71.53>.

12. Лук'янчиков Б. Є. Відеозапис як вид цифрового доказу у кримінальному процесі: сучасний стан та перспективи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 490–493. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/115>.

13. Максименко О. В. Особливості кримінального провадження щодо неповнолітніх в умовах воєнного стану України. *Проблеми кваліфікації та розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану* : матеріали наук.-практ. конф. 2022. С. 77–78. <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/474525c4-bd11-443c-9005-37ed4500a0bb/content>.

14. Методичні рекомендації щодо організації роботи з дітьми за методикою «Зелена кімната» для слідчих та ювенальних поліцейських. Київ,

2021. 20 с. URL:
<https://www.unicef.org/ukraine/media/16976/file/Green%20Room%20Methodology%20for%20Police%20Officers.pdf>.

15. Римарчук О. В. Залучення психологів у кримінальному провадженні через регіональні центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги. *Кримінальне процесуальне право на сучасному етапі розвитку України* : матеріали круглого столу (Київ, 27 жовт. 2023 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 133–135. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-12/141>.

16. Романюк В. В. Процесуальний аспект вивчення особи неповнолітнього у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2019. Вип. 2 (86). С. 146–156. DOI <https://doi.org/10.33766/2524-0323.86.146-156>.

17. Рябченко К. С. Предмет доказування у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх: дис. ... д-ра філософії : 081 «Право». Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2021. 224 с. <https://elar.navs.edu.ua/items/f5a9ff74-ca55-426d-87c8-a7f6d426049b>.

18. Удалова Л. Д. Особливості залучення у кримінальне провадження учасників, які відіграють допоміжну роль. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 12. С. 604–608. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-12/141>.

19. Червінко М. В. Законний представник неповнолітнього у кримінальному провадженні: проблемні аспекти. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 2. С. 288–292. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.02.54>.